

Lauri Thurén

Tarvitaanko ortodoksista eksegeetiikkaa?

Ihmiset tungeksivat kadulta sisään Korintin suuren kongressikeskuksen pääovesta, jota reunustavat Kreikan ortodoksisen kirkon keltamustat liput. Eletään syyskuuta 2007, ja alkamassa on eräs maan suurimmista raamatuntutkijoiden konferensseista *Apostolos Paulos kai Korinthos / Saint Paul and Corinth*. Paikalla on nimekäs joukko Paavali-tutkimuksen kansainväliseltä huipulta 20 eri maasta – Yhdysvaltojen ja Saksan lisäksi jopa Australiasta, Suomesta, Libanonista ja Venäjältä. Tutkijoiden taustat vaihtelevat ortodoksisesta ja Rooman kirkosta protestanttisiin kirkkokuntiin ja uskonottomiin. Esitelmissä tällaiset erot eivät juuri näy. Selvästi voi sen sijaan havaita, että tutkijat edustavat lukuisia eksegeettisiä metodeja klassisista historialliskriittisistä menetelmistä uusimpiin sosiaalitieteitä ja kommunikaatiotutkimusta hyödyntäviin näkökulmiin. Tapahtuman järjestävät Korintin kaupunki, Ateenan yliopisto ja Korintin metropoliitta Dionysios. Viimeksi mainittu korostaa tervetuliaispuheessaan, että tällainen tiukan tieteellinen raamatuntutkijoiden tapaaminen on osa hänen työnäkyään kirkossa.¹

Ehkä vielä kiintoisampaa kuin värikäs esitelmöitsijäjoukko on yleisö: ammattieksegeettien rinnalla istuu sadoittain tavallisia korinttilaisia rivikristittyjä, joita akateeminen eksegeetiikka kiinnostaa. Simultaanitulkkaus tekee heille osallistumisen mahdolliseksi.

Ortodoksit tarvitsevat eksegeetiikkaa

Jo tämä yksi konferenssi riittäisi vastaamaan myönteisesti kysymykseen ”Tarvitsevatko ortodoksinen kirkko ja sen jäsenet eksegeetiikkaa?” Kyllä tarvitsevat ja ovat siitä vilpittömän kiinnostuneita. Korintin kaupungin asukkaat halusivat tietää, mitä apostoli heille ja heidän esi-isilleen todellisuudessa tahtoi sanoa.

Samalla Korinttilaiskirjeet koskettavat laajempaa joukkoa, kuten muutkin Raamatun tekstit. Mitä monipuolisemmin, akateemistemmin ja

kriittisemmin Raamattua tutkitaan, sen parempi jokaiselle kirkon perintöä arvostavalle. Tämä oli Korintin tapaamisen lähtökohta ja paikalla olleiden kokemus. Mukaan tuohon konferenssiin pääsee myös jälkikäteen: esitelmät sekä muut tapahtumaan liittyvät puheet ja kannanotot on julkaistu kahtena massiivisena niteenä.²

Yhdellekään raamatunlukijalle ei voi olla samantekevää, miten ja missä oloissa Vanhan ja Uuden testamentin tekstit ovat syntyneet, mitä niiden kirjoittajat alun perin teksteillään tarkoittivat, ja miten niitä on tulkittu eri aikoina. Paras tapa saada tästä kaikesta tietoa on asiallinen tieteellinen tutkimus.

Raamatun sisällöstä, synnystä ja ajasta esitetään julkisuudessa myös paljon virheellistä tietoa Da Vinci -koodista kohu-uutisiin Jeesuksen vaimosta ja nettikeskustelujen väitteisiin. Valitettavasti myös tieteen nimissä tuodaan esiin asiattomia väitteitä, kuten kannanottoja asioihin, joihin tie-de ei lähtökohtaisesti voi ottaa kantaa. Kaikki tämä voi hämmentää tavallista seurakuntalaista, vaikka hänellä olisi omalla alallaan korkeakin koulutustaso. Toisaalta juuri hyvä koulutustaso, halu ja kyky ottaa asioista selvää tuovat nykyajan ihmisen eteen paljon enemmän tietoa – oikeaa ja väärää – kuin aiemmin.

Siksi on tärkeää, että papit ja muut kirkon työntekijät saavat korkeatasoisen ja ajantasaisen eksegeettisen koulutuksen. Näin he osaavat ottaa osaa julkiseen keskusteluun ja tarjota asiantietoa seurakuntalaisille. Eikä tämä riitä: yliopistotutkijoiden itsensäkin on hyvä jalkautua seurakuntalaisten pariin pitämällä luentoja ja blogeja tai esiintymällä tiedotusvälineissä.

Tarvitseeko eksegetiikka ortodokseja?

Ortodokseja siis eksegetiikka kiinnostaa, mutta kiinnostaako ortodoksinen näkökulma Raamattuun eksegeettejä? Alan kansainvälisesti arvostetuin tieteellinen seura SNTS (*Studiorum Novi Testamenti Societas*) asetti vuonna 1997 työryhmän nimeltä *The Eastern Europe Liaison Committee (EELC)*. Sen tarkoituksena on tukea Itä-Euroopan eksegeettistä koulutusta. Pietariin ja Sofiaan perustettiin kaksi eksegeettistä kirjastoa, joiden kokoelmiin on kertynyt jo parikymmentätuhatta nidettä. Tämä komitea – jossa itsekkin olen mukana – on järjestänyt myös lukuisia ortodoksisen ja läntisen eksegetiikan yhteisiä tapaamisia (*Orthodox-Western Conference of Biblical Scholars*), jotka ovat pyrkineet lisäämään keskinäistä yhteistyötä.

Koko projektin tavoitteena ”on kehittää ortodoksisesta eksegetiikasta sellainen muoto, joka ei rajoitu vain tunnustuksellisiin tai dogmaattisiin kysymyksiin, muttei myöskään kopioi läntistä valistushenkistä tiedettä. Tavoitteena on erityinen tapa tehdä tiedettä, joka heijastaa ortodoksisten perinteiden rikkautta, tunnustaa ja liittyy vakavasti jokaisen oman maan kontekstiin ja samalla lisää maailmanlaajaa vuoropuhelua Raamatusta.”³

On hyvä pohtia, mitä näiden juhluvien sanojen sisään kätkeytyy. Voiko eksegetiikasta olla erityinen ortodoksinen versio? Tai pitäisikö sen sisältää ortodoksisia painotuksia? Entä voiko kansainvälinen akateeminen raamatuntutkimus hyötyä nimenomaan ortodoksisesta perinteestä nousevien tutkijoiden panoksesta? Jatkossa pohdin edellä mainittuja kysymyksiä. Jotta esittäisi vain omia arvioitani, turvaudun pitkälti alan parhaiden ja arvostetuimpien asiantuntijoiden näkemyksiin. Holy Cross Greek Orthodox School of Theologyn Uuden testamentin emeritusprofessori Theodore Stylianopoulos kuuluu kansainvälisesti meritoituneimpiin ortodoksieksegeetteihin. Euroopan tämän hetken näkyvin ortodoksinen raamatuntutkija on Ateenan yliopiston Uuden testamentin professori Christos Karakolis. Kansainvälistä ja kansallista näkökulmaa on yhdistänyt Nikean metropoliitta, emeritusarkkipiispa Johannes (1923–2010), joka tunsikin erinomaisesti sekä akateemista eksegeettistä tutkimusta että ortodoksista raamatuntulkintaperinnettä, kirkkoa ja sen tarpeita. Heidän näkemyksensä ovat aiheeni kannalta olennaisia.

Käytännön näkökulmia

On ainakin yksi asia, jossa jokainen akateeminen raamatuntutkija tarvitsee välttämättä ortodoksieksegeetin panosta: Uuden testamentin alkuteksti. Arvostetuimmat tekstilaitokset Nestle-Alandin Novum Testamentum Graece ja UBS:n The Greek New Testament laaditaan kansainvälisen tutkijaryhmän yhteistyönä.⁴ Mukana on aina välttämättä natiivi kreikkalainen tutkija, jotta kielellisen asiantuntemuksen taso varmistetaan. Vuodesta 2011 tämä jäsen on ollut professori Karakolis.⁵ Hän on saanut teollisen koulutuksensa Kreikassa ja Saksassa, ja on kuulunut kuvaamieni Korintin konferenssin ja SNTS:n Itä-Euroopan toimikunnan kantaviin voimiin. Luonnollisesti Karakoliksella on tiiviit suhteet Länsi-Euroopan tärkeimpiin ortodoksista eksegetiikkaa tutkiviin laitoksiin Münchenissä, Cambridgessa ja Joensuussa.

SNTS:n Itä-Euroopan komitean korostama *kontekstuaalisuus* on näkökulma, jossa ortodoksisen eksegetiikan tarve on helppo tunnistaa. Koska Raamatulla on olennainen rooli jokaisessa kristillispohjaisessa kulttuurissa, on luontevaa, että sen merkitystä ja tulkintaa selvitetään myös ortodoksisen perinteen kannalta. Sama pätee komitean mainitsemiin ”tunnustuksellisiin” ja ”dogmaattisiin kysymyksiin”. Eri kirkollisilla perinteillä on omat tärkeät teemansa. Ollakseen kirkon kannalta relevanttia eksegeettisen tutkimuksen on luontevaa tutkia myös näitä asioita. Vaikka kirkko ei vaikuttaisikaan eksegetiikan metodeihin saatikka tuloksiin, on eduksi jos aihevalinta liittyy ympäröivään todellisuuteen. Käytännössä ortodoksitaustainen tutkija voi olla kiinnostuneempi mariologian raamatullisista juurista kuin helluntailaistaustainen, joka puolestaan tarkastelee mieluummin kielilläpuhuminen taustoja Raamatussa. Ei ole itsestään selvää, että toisista lähtökohdista nousevat tutkijat olisivat riittävän kiinnostuneita ortodoksisen perinteen kannalta tärkeistä teemoista. Jo siksi omia tutkijoita tarvitaan.

Vielä tärkeämmäksi tutkijan taustan merkitys nousee silloin, kun yhteiskunnassa kaivataan kirkkokunnan kannanottoja johonkin Raamattua ja sen käyttöä koskevaan kysymykseen. Silloin on välttämätöntä, että Suomestakin löytyy omia eksegeettejä, joilla on ortodoksinen tausta. Joskus on sanottu, että riittää kun maailmanlaajassa ortodoksisessa kirkossa on asiantuntemusta joka lähtöön. Tämä ei kuitenkaan aina päde Suomen kohdalla, sillä kieleemme ja kulttuurimme ovat omaleimaisia. Esimerkkinä toimii kansallinen raamatunkäännös: lopputuloksen kannalta olisi ollut suotavaa, että raamatunkäännöskomiteaan (1973–1991) olisi löytynyt tohtoritason ortodoksiedustaja. Tällä hetkellä oman akateemisen teologikoulutuksen myötä tilanne on jo parempi.⁶

Eksegetiikka ja hermeneutiikka ovat eri asioita

Käytännön asioiden eli kontekstuaalisuuden, hermeneutiikan ja kielellisten kysymysten rinnalla on hyvä pohtia teemaa myös periaatteen tasolla. On porauduttava ongelman ytimeen. Aluksi on määriteltävä, mitä sanat tarkoittavat. Keskustelu jää turhaksi ohipuhumiseksi, jos samalla termillä viitataan eri asioihin.

Sanan 'ortodoksinen' etymologinen pohdinta on tämän aiheen kannalta hedelmätöntä. Kukaan ei kaivanne tiedettä, jossa jokin ajatusmalli olisi ennalta julistettu 'oikeaoppiseksi' ja jota ei saisi kritisoida. Ortodoksisella eksegetiikalla on mielekkäämpää tarkoittaa idän kirkon perinteeseen liittyvää raamatuntutkimusta.

Tärkeämpää on hahmottaa, mitä tarkoitetaan sanalla 'eksegetiikka'. Tässä määrittelyssä nojaudun professori Theodore G. Stylianopouloksen ajatuksiin, jotka heijastavat käsitteen yleistä merkitystä eri kielissä ja sopivat ohjenuoraksi kenelle tahansa eksegetiikan olemusta pohtivalle.

Lyhyesti: *Eksegetiikalla* tarkoitetaan Raamatun tekstien kriittistä, akateemista tutkimusta. Kun puolestaan kysytään, mitä Raamattu merkitsee meille tai kirkolle, miten sitä pitäisi soveltaa nykyaikana tai miten kirkko ymmärtää Raamattua, kyse on *hermeneutiikasta*.

Stylianopouloksen mukaan eksegetiikka selvittää akateemisin keinoin, mitä Raamatun tekstit merkitsevät omassa historiallisessa maailmassaan. Vaikka moderni kirjallinen näkökulma voi oikeutetusti kritisoida tätä määritelmää,⁷ on selvää että pyhien kirjoitusten teologinen tulkinta ja kyky muuttaa ihmisen elämää kuuluvat tulkinnan muille tasoille.⁸ Stylianopoulos näkeekin eksegetiikan tehtäväksi ymmärtää ja kuvata Raamatun yksittäisen kirjoittajan omaa ymmärrystä eri teologisista teemoista niin tarkasti kuin mahdollista, ilman tutkijan omia kannanottoja. Tällainen tutkimus voi olla hyvinkin kriittistä pohtiessaan esimerkiksi Paavalin ja muiden varhaiskristittyjen ja -juutalaisten näkemyseroja. Tutkimukseen ei kuitenkaan tule sekoittaa myöhempien sukupolven tai nykyajan arvoja ja näkemyksiä.⁹ Vain näin se tarjoaa luotettavan pohjan tekstin hermeneutiselle, kirkolliselle tulkinnalle.

Stylianopoulos määrittelee eksegetiikan ihannetapauksessa neutraaliksi tieteenksi. Hänen mukaansa "ortodoksista eksegetiikkaa" ei ole olemassa, tai ei ainakaan pitäisi olla: "This exegetical level is the foundation of biblical study as a scientific discipline which should, ideally, be not Orthodox, Roman Catholic, or Protestant, but simply biblical..."¹⁰ Käytännössä ihannetta on kuitenkin vaikea tavoittaa.

Raamatun kirkollinen ymmärtäminen ja tulkinta kuuluvat Stylianopouloksen mukaan puolestaan hermeneutiikan pariin; eksegetiikkaa ne eivät ole.¹¹ Tällaisen ortodoksisen hermeneutiikan oikeutusta tuskin kukaan kyseenalaistaa. Se perustuu Raamatun teksteihin sekä varhaisten ja myöhempienkin isien tapaan tulkita Raamattua. Se nousee kirkon pitkäs-

tä kokemuksesta ja perinteestä. Ortodoksista hermeneutiikkaa ohjaavat ekumeeniset uskontunnustukset, mutta myös kirkon elämä tämän päivän haasteiden keskellä.

Samalla linjalla on toinen maailmankuulu ortodoksieksegeetti, Tessalonikin yliopiston Uuden testamentin emeritusprofessori Ioannis Karavidopoulos. Hän oli Karakolisin opettaja ja edeltäjä *Novum Testamentum Graecen* työryhmässä. Karavidopoulosen mukaan ortodoksinen raamatuntulkitsija ”ei torju tieteellisen [raamatun] tutkimuksen inhimillistä uurrastusta, ei moderneja eikä edes postmoderneja tutkimusmetodeja”. Kirkon tapa tulkita eksegeettisen tutkimuksen tuloksia onkin sitten eri asia.¹²

Kirkollista hermeneutiikkaa ei siis tule sekoittaa käsitteeseen ’eksegeetiikka’. Eksegeetiikka ei nojaudu Pyhän Hengen johdatukseen tai perinteen arvovaltaan vaan tarkkaan määriteltyihin metodeihin ja niiden kurinalaiseen soveltamiseen tiedeyhteisössä. Eksegeettisen keskustelun ja perustelujen tulee olla kenen tahansa seurattavissa, omasta uskonnollisesta suuntautumisesta tai sen puutteesta huolimatta. Esimerkkinä vaikka Uuden testamentin tekstikritiikki: Kansainvälisen työryhmän kreikkalaisjäsen ei voi argumentoida tietyn tekstivariantin puolesta kirkon perinteestä tai nykypäivästä käsin – on vedottava sovittuihin tekstikriittisiin kriteereihin, kielen konventioihin ja eksegeettiseen tietämykseen. Työryhmän muut jäsenet on vakuutettava niiden avulla.

Stylianopoulos korostaa, että kaikella historiallisella tutkimuksella on vahvuutensa ja heikkoutensa. Niinpä hänen mukaansa modernia eksegeetiikkaa on usein tarpeettomasti sumentanut esimerkiksi looginen positivismi. Hän ei kuitenkaan kaipaa vähemmän kriittistä tai pehmeää raamatuntutkimusta vaan terävää, ennakkoluulotonta ja läpinäkyvää tutkimusta.¹³

Toisin kuin kirkollinen hermeneutiikka, eksegeetiikka ei pyri kertomaan Raamatun tekstien tai niiden sisältämien ajatusten merkityksestä tai normatiivisuudesta meille. Mielenkiinnon kohteena on miten tekstin avulla pyrittiin vaikuttamaan sen alkuperäisiin vastaanottajiin. Tätä varten tutkitaan tekstin taustaa, syntyä, kieltä, retoriikkaa, ajatusrakenteita ja vastaavaa – samoilla menetelmillä kuin yliopistolla tehdään muutakin tiedettä. Yliopistoeksegeetiikka hyödyntää kielitiedettä, kommunikaatiotutkimusta, argumentaatiotutkimusta, kirjallisuustiedettä, kognitiotieteitä, psykologiaa, sosiologiaa, arkeologiaa, aate- ja ajanhistoriaa, matematiikkaa, meteorologiaa tai mitä tahansa muuta tieteenalaa tavoitteenaan Raamatun ja sen

syntyajan parempi ymmärtäminen. Näiden tieteenalojen soveltamisessa ei käytetä hengellisiä argumentteja. Yhtä vähän pitäisi sosiologin tai retorikan tutkijan tulla kertomaan kirkolle, miten elää ja uskoa.

Kirkko tarvitsee ennakkokäsityksistä vapaata tiedettä. Sitä ilman meillä ei olisi asiallista raamatunkäännöstä, joka onkin vuosisataisen tiiviin eksegeettisen työskentelyn hedelmä. Moni raamatunkohta jäisi käsittämättömäksi tai keinotekoisten selittelyjen varaan – kuten naisen pelastuminen lasten synnyttämisen kautta (1. Tim. 2:15). Kirkkoisien ja reformaattorien pohdinnat eivät auta ymmärtämään kirjoittajan tarkoitusta.¹⁴ Vasta moderni eksegetiikka, joka tunnistaa kirjoittajan vastustamat gnostilaiset ajatukset, auttaa meitä lukemaan tekstiä sen alkuperäisyleisön tavalla.¹⁵

Entä ortodoksinen eksegetiikka?

Kun ylläkuvattu välttämätön käsitteellinen rajausta tehdään hermeneutiikan ja eksegetiikan välillä, kysymys ortodoksisesta eksegetiikasta osoittautuu perin mielenkiintoiseksi. Tarvitaanko nimenomaan ortodoksisista näkökulmaa vastaamaan kysymyksiin miten Raamattu syntyi tai mitä se alkuaan tarkoitti? Kysymykseen voi vastata perustellusti sekä ”kyllä” että ”ei” – aivan kuten kysymyksiin tarvitaanko feminististä, afrikkalaista tai juutalaista eksegetiikkaa.

Kuten Stylianopoulos toteaa, periaatteessa olisi hyvä, jos eksegetiikka olisi täysin tutkijan vakaumuksista riippumatonta, ja sitä kontrolloisi vain tiedeyhteisö. Näinhän vaikkapa matemaattinen tutkimus toimii. Käytännössä humanistisilla aloilla, joihin teologiakin kuuluu, tilanne on toinen, sillä tutkimus perustuu harvoin aukottomiin empiirisiin kokeisiin ja toistettavuuteen. Mukana on aina retorinen elementti – pyrkimys vakuuttaa toiset tutkijat. Siksi tutkijan taustalla on merkitystä. Kun eksegetiikkaa ovat perinteisesti tehneet keskieurooppalaiset hyvin toimeentulevat valkoiset miehet, pääosin roomalaiskatoliset, luterilaiset tai reformoidut, tämä on vääjäämättä vaikuttanut kysymyksenasetteluihin ja värittänyt tuloksia. On helppo tunnustaa vaikkapa viime vuosisadan alkupuolen antisemitistiset näkemykset kuvattaessa Jeesusta ja hänen aikansa farisealaisuutta. Valitettavasti ortodoksinenkaan perinne ei ole näistä tulkinnoista vapaata.¹⁶

Koska terävinkään raamatuntutkija ei voi täysin irrota oman aikansa ajatus- ja arvomaailmasta, on ilmeistä, että eri lähtökohdista työskentele-

vät tutkijat voivat tuoda uutta, kriittistä näkökulmaa aiempaan tutkimukseen. Feministinen eksegetiikka on parhaimmillaan nostanut Raamatusta naisnäkökulman avulla aiemmin varjoon jääneitä teemoja. Sama koskee afrikkalaista tai juutalaista raamatuntutkimusta. Vastaavasti itäisen perinteen liittyminen yhä määrätietoisemmin tieteellisen eksegetiikan keskusteluun on rikastuttanut sitä ja tarkentanut monia asioita.

Hyvä esimerkki on *patristinen eksegetiikka*, jonka edustajiin kuuluu Joensuussa väitellyt Mikael Sundkvist.¹⁷ Työn metodi on erityisen kiinnostava: Sundkvist kehittää nimenomaan ortodoksista perspektiiviä Paavalin lakikäsitteestä käytävään eksegeettiseen keskusteluun. Tiedyt Paavalin lakia koskevat positiiviset ilmaisut (Gal. 6:2; 1. Kor. 9:21; Room. 3:27 ja 8:2) ovat jääneet eksegeettisessä tutkimuksessa arvoituksiksi. Tarjoaisivatko varhaiset isät, joiden tapa ymmärtää Paavalin kreikan kieltä ja kontekstia on oletettavasti osin nykytiedettä parempi, varteenotettavia tulkintamalleja tai perusteita? Perusteellisen kartoituksen ja läpiajatellun tulkinnan avulla Sundkvist pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin.

Patristisen näkökulman ja perinteisen läntisen eksegeesin yhteensovittamista pohtii myös romanialainen Cosmin Pricop tuoreessa tutkimuksessaan. Hänen näkemyksensä mukaan nämä kaksi lähestymistapaa ovat molemmat tarpeellisia ja täydentävät toisiaan.¹⁸ Samaa perspektiiviä suosittelee Karavidopoulos korostaessaan varhaisten kreikkalaisten isien historiallista läheisyyttä Uuden testamentin teksteihin. Vaikka hän painottaa näiden hengellisten tulkintametodien tärkeyttä, ei tätä historiallista yhteyttä tule unohtaa.¹⁹

Patristinen eksegeesi ei toki rajoitu vain ortodoksitaustaisiin tutkijoihin. Alan merkittävin kansainvälinen asiantuntija, amerikkalainen Margaret M. Mitchell, on painottanut kirkkoisien tulkintojen tuntemista Raamatun ymmärtämisessä.²⁰ Patristista eksegeesiä edustavat myös allekirjoittaneen tutkimukset Johannes Khrysostomoksen eksegeettisestä metodologiasta.²¹

Kansallista keskustelua

Edellä olen kuvannut eksegeettistä tutkimusta ja sen reunaehdoja lähinnä myönteisestä näkökulmasta. Todellisuudessa kriittisiäkin äänenpainoja on kuultu, myös meidän maassamme. Otsikolla ”Kristus nousi kuolleista – tuskinpa nousi” kirjoittaa Aamun Koiton lukija: ”Raamatusta halutaan tehdä tiedettä, eli vain se on totta mikä voidaan toistaa valvotuissa olosuhteissa. [- -] Kun tieteelle ei ole edes ihmistä, kuinka sille voisi olla Jumalaakaan. [- -] Ja tähän konkurssipesään on nyt sitten siirretty ortodoksienkin pappis- ja muu teologinen koulutus.”²²

Kirjoittaja ei tunne luonnontieteiden ja humanististen tieteiden eroa, eikä hänen kuvauksensa eksegetiikasta vastaa miltään osin Joensuussa tehtävää tutkimusta tai opetusta. Silti on mahdollista, että tällainen räikeä propaganda vaikuttaa sekä seurakuntalaisiin että opiskelijoihin ja vieraannuttaa heitä tieteellisestä teologisesta tutkimuksesta.

Vastineessamme allekirjoittanut ja eksegetiikan ja Raamatun alkukielten lehtori Kari M. Rönttilä toivotimme kaikki eksegetiikan opetuksesta kiinnostuneet seuraamaan luentojamme. Lainasimme myös arkkipiispa Johanneksen eräänlaista teologista testamenttia, hänen viimeistä virassa ollessaan teologian opiskelijoille pitämäänsä luentoa:

Meidän aikamme korkein tieteellisyys ei ole ongelma Kirkolle, mutta sen sijaan tietty matalatasoinen, kansanomainen ja itse asiassa vanhentuneisiin, kestäättömiin edellytyksiin nojaava kvasitiede voi luoda ongelmia tai ainakin näennäisongelmia Kirkolle ja uskon elämänasenteelle. [- -] Kirkon perinteen kannalta voidaan sanoa, että tieteen ja uskon ristiriita syntyy siellä, missä usko ottaa tieteen paikan tai missä tiede asettuu uskon tilalle. Ristiriitaa ei tarvitse syntyä, mikäli kumpikin säilyttää oman luonteensa ja pysyy omassa tehtävässään.²³

Sekä Åbo Akademiassa että Tessalonikin yliopistossa väitelleenä Johannes hallitsi tieteellisen tutkimuksen lähtökohdat ja käytännöt. Arkkipiispana hän tunsu Suomen ortodoksisen kirkon tilanteen. Nikean metropoliittana ja ekumeenisen patriarkaatin Pyhän Synodin miehenä hänen linjauksellaan tieteellisen eksegetiikan ja kirkon uskon suhteesta on kantavuutta koko ortodoksisessa kirkossa. Myös kansalliseen keskusteluun se voi puhaltaa raikasta ilmaa.

Johanneksen viittaus ”kestämättömiin edellytyksiin nojaavaan kvasi-tieteeseen” on mielenkiintoinen. Sekö on syyllinen asiallistakin akateemisista raamatuntutkimusta kohtaan joskus tunnettuun epäluuloon? Tällainen asennoituminen ei taidakaan aiheutua ainoastaan epäluuloista ja tiedon puutteesta, vaan ennen muuta Johanneksen kuvaamasta kahdensuuntaisesta ilmiöstä: Usko yrittää ottaa tieteen paikan ja vastaavasti tiede pyrkii asettumaan uskon tilalle. Juuri tällaiset vääristymät synnyttävät ongelmia ja estävät uskon ja tieteen hedelmällistä vuorovaikutusta.

Kun tiede on huonoa, tai kun sen nimissä aletaan kommentoida asioita, jotka eivät sen alaan kuulu, sitä kohtaan suunnattu kritiikki on enemmän kuin tervetullutta, tulipa se kirkon tai akateemisen maailman piiristä. Juuri tällaista kriittistä ajattelutapaa eksegetiikan peruskursseilla pyritään opettamaan.

Eksegetiikan uskottavuutta syö valitettavan usein sen syntyhistoria. Varhaiset akateemiset raamatuntutkijat 1700- ja 1800 -luvulla pyrkivät usein Rooman kirkon ikeen alta kyseenalaistamalla dogmeja ja käsityksiä Jeesuksesta.²⁴ Tämä halu tulla eri tuloksiin ”kuin kirkko opettaa” saattaa vieläkin kummitella tutkimuksen taustalla, vaikka ei pitäisi. Pahimmillaan meilläkin akateemisista raamatuntutkijoista on tullut omintakeisten uskonnollisten linjauksien julistajia tieteen nimissä.²⁵ Juuri tällainen puuhastelu leimaa tarpeettomasti asiallista, läpinäkyvin metodein tehtävää ja rajansa tunnistavaa tutkimusta.

Toisaalta jos tiede onnistuu luotettavasti ja metodiensa avulla kyseenalaistamaan jonkin perinteisen kirkollisen näkemyksen – vaikkapa käsitykset fariseuksista – on asiaa pohdittava tosissaan myös kirkon piirissä.

Vaikka raamatuntutkimusta tehdään tiukan asiallisestikin, ei voida välttyä siltä että joskus eksegetiikka ja kristillinen usko tuntuvat ajautuvan ristiriitaan. Tällöin on hyvä tiedostaa, että kyse ei ole jännitteestä idän ja lännen välillä vaan uskon ja tieteen välillä. Ortodoksien piirissä joskus esitetty kritiikki tieteellistä eksegetiikkaa kohtaan on nimittäin lähes identtistä evankelisluterilaisen kirkon eri herätysliikkeiden taholta esitetyn arvostelun kanssa.²⁶ Jos tieteellisen raamatuntutkimuksen vaihtoehdoksi kaivataan ortodoksista eksegetiikkaa, voisi yhtä hyvin peräänkuuluttaa evankelista, viidesläistä, helluntailaista, rukoilevaista tai jostakin muusta tunnustuksesta nousevaa eksegetiikkaa. Usein tällainen kritiikki kumpuaa tietämättömyydestä, mutta aina se ei valitettavasti ole täysin perustetonta. Joskus tieteen nimissä tungetaan uskon alueelle, joskus toisin päin.

Mistä tunnistaa asiallisen eksegetiikan?

Raamatuntutkimuksen luotettavuutta ei mitata sillä, vastaavatko tulokset kirkon opetusta tai tuntuvatko ne konservatiivisilta tai liberaaleilta. Ei liioin se, kuka näitä tuloksia esittää. Tieteessä ratkaisevia tekijöitä ovat aineisto, metodit ja niiden soveltaminen. Juuri näihin seikkoihin tulee jokaisen eksegetiikan tuloksia lukevan kiinnittää huomiota, sillä vakavasti otettavien tutkimustulosten rinnalla esillä on usein väitteitä, jotka perustuvat huolimattomaan tai virheelliseen tutkimukseen.

Objektiivista teologista tutkimusta tuskin on olemassa, mutta vähintään hyvään intersubjektiivisuuteen tulee pyrkiä. Silloin tulokset on perusteltava sovitujen reunaehtojen eli metodien puitteissa. Seuraavassa pohdin, miten uskon ja tieteen suhdetta tulisi ymmärtää eksegetiikan osalta.

Eksegetiikkaa harjoitetaan teologian osastolla. Käsite 'teologia' on valitettavan monimerkityksinen. Yliopistolla se tarkoittaa pääosin kristinuskoon kohdistuvaa uskontotiedettä, ei mitään sen hurskaampaa tai jumalisempaa. Opettajat ovat yliopiston toimenhaltijoita; Suomen perustuslaki kieltää hakijan syrjimisen valintatilanteessa uskonnollisen suuntautumisen tai sen puutteen vuoksi. Kirkollisessa kielenkäytössä ja perinteessä tilanne on usein toinen, sekä idässä että lännessä. Tosi teologi elää lähellä Jumalaa ja tietää hänestä paljon. Tällaisia teologeja ei pelkkä akateeminen tiede voi tuottaa.

Tieteen näkökulma todellisuuteen on rajattu. Tulee valita sellainen tutkimuskohde, joka pystytään hallitsemaan. Siihen sovelletaan ennalta sovitteja metodeja. Tieteessä pelataan sääntöjen mukaan. Tutkimuksen on oltava läpinäkyvää. Tulee voida kysyä, onko kohde hallittavissa, soveltuuko metodi sen tutkimiseen ja onko sitä käytetty oikein. Muutoin tuloksilla ei ole arvoa.

Ulkopuolinen saattaa kuvitella, että teologia olisi jotenkin toisenlaista. Onhan se jo sananmukaisesti "oppia Jumalasta". Joskus jopa toivotaan, että Elävä Jumala otettaisiin tutkimuksessa huomioon ainakin Raamattua tutkittaessa. Tämä olisi kuitenkin vastoin tutkimuksen ensimmäistä periaatetta: kohteen on oltava metodien ulottuvilla. Tarkemmin ajateltuna toive Jumalan huomioonottamisesta on myös hengellisesti kestämaton: Jumalan sijoittaminen tieteen koeputkeen kuulostaisi *blasfemialta*, pyhäinhäväästykseltä.

Henkeä ei voi kahlita tieteen pelilaudalle, sillä se puhalttaa missä tahoo. Ja peliä tiede on: se on hallittu kokonaisuus, jossa liikutaan sääntöjen

määrämin tavoin. Mitä tulisi shakkiottelusta, jossa nappulat liikkuisivat mielivaltaisesti tai ylimääräinen kuningatar putkahtaisi pelaajan hihasta hyökkäystä tukemaan? Yhtä heppoisia ovat vaatimukset pehmeämmästä, sumeammasta tai perinteeseen sidotusta eksegeetiikasta. Jos pelin sääntöjä noudatetaan vain pääosin ja silloin kuin siltä tuntuu, peli menettää merkityksensä.

Oikea tiede tuntee rajansa

Tieteen akilleenkantapää piilee sen pelinomaisessa olemuksessa. Todellisuus, jossa elämme, ei ole shakkilauta. Todellisuus ei ole kenenkään suoraan hallittavissa, se on kaaosta ja taustakohinaa. Tieteen avulla voimme rajata tutkimuskohdetta ja näin yrittää hallita ja ymmärtää jotakin. Käytännössä tästä onkin paljon hyötyä. Mutta pääosa maailmankaikkeudestamme jää tieteen metodien ulottumattomiin.

Tutkijalle saattaa syntyä näköharha siitä, että oman pelilaudan ympärillä ei ole muuta todellisuutta, koska omat pelisäännöt eivät sinne ylety. ”Kaikki on vain kemiaa”, sanoi koulussa kemianopettaja. ”Kaikki on vain taloutta”, totesi taloustiedon opettaja. Tosia väitteitä, mutta vain heidän metodiensa näkökulmasta. Tällaiset näkemykset jäävät perin suppeiksi tavoiksi kuvata ihmistä.

Yhtä lailla rakkaus, kauneus ja ihmissuhteet ovat kemiaa, viimeisin henkilökemiaa. Vastaavasti lapsenomaiselta vaikuttaa vaikkapa ajatus, että kristillinen usko on vain aivoissa tapahtuvaa kemiallista toimintaa. Mitäpä muuta se voisikaan olla, jos uskovalla on aivot ja niiden toiminta on kemiallista. Väite on siis truismi, kuten että palloa ei voi kaataa.

Tosi tiede tunnistaa kohteensa ja metodiensa rajallisuuden. Vain tällaisesta tieteestä on hyötyä. Sille ei pidä säilyttää kohtuuttomia odotuksia. Tiede on itsessään vain väline kuten auto tai tietokone. Auto ei itse pääätä minne mennään eikä tietokone minne surffataan. Tiedekään ei voi kantaa vastuuta siitä mihin ja miten sen tuloksia käytetään. Tiede lisää tietoa, muttei tuota syvällisempiä tai parempia ihmisiä – eikä varsinkaan viisautta. Teologia lisää tietoa siitä miten Jumalaan on uskottu ja uskotaan, mutta ei vie lähemmäs Jumalaa – tai kauemmas hänestä. Tällaista ei tiedeltä pidä vaatia.

On oltava tarkkana, puhuuko arvostettukaan tutkija tutkimustulostensa pohjalta vai eteneekö hän tieteen ulottumattomissa olevaan maastoon. Kun raamatuntutkijalta kysytään, syntyikö Jeesus Betlehemissä, kävelikö hän veden päällä, nousiko hän kuolleista tai pitäisikö kirkossa nykyisin ajatella toisin kuin Paavali, tutkijalle syntyy kiusaus puhua tieteen arvovallalla asioista, joihin akateemisesti kontrolloitu tutkimus ei voi ottaa kantaa. Juuri tällaiset pseudotieteelliset kannanotot ovat olleet omiaan herättämään epäluuloja asiallistakin eksegetiikkaa kohtaan.

Tiede ei ole objektiivista

Käytännössä tiede, myös eksegetiikka, on usein kaukana ihanteistaan. Tutkijalla on väistämättä ennakoasenteita, jotka vaikuttavat sekä kysymyksenasetteluun että tulokseen. Tämä näkyy teologiassakin: mitä kiistanalaisempi aihe kirkossa tai yhteiskunnassa, sitä laajempi tulosten kirjo. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tieteen periaatteista olisi luovuttava ja heittäydyttävä subjektivismiin valtaa. Paras lääke huonoon tieteseen on hyvä tiede.

Eräs helposti syntyvä harha on tieteen samastaminen modernismin ihanteisiin, joita onkin syytä arvostella. SNTS:n Itä-Euroopan työryhmä viittaa siihen, että länsimainen tiede, eksegetiikka mukaan lukien, on osaltaan valistuksen aikakauden ja modernismin lapsi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tiede olisi olemuksellisesti sidottu modernismin aatepohjaan ja seisoisi tai kaatuisi sen mukana. Päinvastoin: ajatus yhdestä virallisesta totuudesta tai järjen ylivallasta maailmassa ei sovi nykyaikaiseen tieteseen. Postmoderni ajattelu on osin syntynyt tiedeyhteisössä ja elää vahvasti monella tutkimusalalla.

Toiseksi on tarkennettava käsitteitä. Sana 'tiede' esimerkiksi tiedekeskuksen, tiedepuiston tai tiedettä kansanomaistavien lehtien yhteydessä on hivuttautunut synonyymiksi englannin sanalle 'science', jolla kuitenkin tarkoitetaan luonnontieteitä. Humanistiset tieteet, johon pääosa teologisestakin tutkimuksesta sijoittuu, ovat luonteeltaan toisenlaisia. Historia ei ole kuin lääketiede, jossa eri tutkijaryhmä voi toistaa saman kokeen selvittääkseen, pitävätkö tulokset paikkansa. Historia koostuu ihmisten kertomuksista siitä mitä he ovat havainneet ja tulkinneet. Niitä kootaan, niiden arvoa punnitaan ja niiden pohjalle rakennetaan hypoteeseja. Niihin voi joko uskoa tai olla uskomatta.

Matemaattiseen teoriaan ei tarvitse uskoa. Asiat demonstroidaan. ”Matemaattista teoriaa vastaan ei voi väitellä”, totesi Stephen Hawking.²⁷ Mutta humanistisissa tieteissä asioita ei voida osoittaa tosiksi, ainostaan todennäköisiksi. Tähän tarvitaan argumentaatiota. Argumentoinnin avulla lukijat ja kuulijat tulee saada vakuuttuneiksi, uskomaan jotakin, toisin kuin matematiikassa. Argumentointi ja vakuuttaminen puolestaan kuuluvat alaan nimeltä retoriikka. Moderni argumentaatio-tutkimus rakentuu pitkälti antiikin retoriikan varaan. Humanistisissa tieteissä kyse on lopulta siis aina *uskosta*. Usko ja tiede eivät sittenkään ole niin kaukana toisistaan.

Vakuuttuminen tieteellisistä todennäköisyyksistä ei kuitenkaan ole samaa kuin kristinusko. Kysymyksessä Jumalan olemassaolosta kun ei puhuta edes todennäköisyyksistä tai tulosten luotettavuusasteesta – uskon kohde on määritelmänsä mukaan tutkimuksen ulottumattomissa. Kristillinen usko on ”sen todellisuutta mitä toivotaan, sen näkemistä mikä ei näy” (Hepr. 11:1). Tieteellisen teologian kannalta tämä ei ole ongelma: emmehän edes yritä tutkia Jumalaa. Tutkimme ihmisten esittämiä ajatuksia ja ihmisen toimintaa siinä missä muutkin humanistiset alat.

Ortodoksista eksegetiikkaa Suomessa

Eksegetiikan asiantuntijoiden koulutus Suomen ortodoksisen kirkon tarpeita varten on kehittynyt huomattavasti ja saavuttanut vakuuttavia tuloksia. Pitkään alan asiantuntemus ortodoksisessa kirkossa oli ulkomaille tai lähinnä Helsingin yliopistossa opiskelleiden muutamien teologiiden varassa. Kuopion pappisseminaarin eksegetiikan pääainetutkielmat jäivät tasoltaan perin vaatimattomiksi. Omaa akateemistakin koulutusta toki viriteltiin: 1970-luvun alussa tuolloinen metropoliitta Johannes ja Åbo Akademin Uuden testamentin eksegetiikan lehtori Jukka Thurén järjestivät kesäkursseilla Joensuun yliopistossa täydennyskoulutusta ortodoksisille uskonnonopettajille. Kun uskonnonopettajien pätevyysvaatimukset kiristyivät, oli välttämätöntä tehdä koulutuksesta säännöllisempää. Tavoite toteutui vuonna 1988, kun oma ortodoksisen teologian akateeminen koulutus ja tutkimus aloitettiin Joensuun yliopistossa kolmen pappisseminaarista siirretyin opettajanviran voimin. Oli luontevaa, että aineenopettajien rinnalla koulutettaisiin myös pappeja.

Alku oli vaatimaton, mutta eteenpäin mentiin. Ensimmäinen pääaineopiskelijoiden ryhmä aloitti proseminaarinsa vuonna 1994, kun yliopistoon saatiin eksegetiikan tuntiopetusta hoitava dosentti. Oppiaineen uusi lehtoraatti täytettiin vuonna 2000 ja professuuri pari vuotta myöhemmin. Pienestä opiskelijamäärästä ja niukoista resursseista huolimatta on tämän jälkeen runsaassa vuosikymmenessä saatu paljon aikaan. Ortodoksisen teologian koulutusohjelmassa on valmistunut viisi eksegetiikan maisteria ja yksi tohtori; tätä kirjoitettaessa tekeillä on pari pro gradu -työtä. Pääaineopiskelijoiden määrässä eksegetiikka ei sijoitu kärkipäähän, joskaan ei myöskään viimeiseksi. Siksi on ilahduttavaa, että ortodoksisessa koulutusohjelmassa kiinnostus eksegetiikkaan myös pääaineena on jälleen kasvussa ja seminaareihin on ilmoittautunut uusia pääaineopiskelijoita. Myös Avoimessa yliopistossa toistasataa opiskelijaa on suorittanut perustaiaineopinnot ortodoksisessa teologiassa ja tutustunut näin eksegeettiseen tutkimukseen.

Asiantuntijoiden kohdalla määrää tärkeämpi on luonnollisesti laatu. On ilahduttavaa, että pieneen ortodoksisen kirkkoon on lyhyessä ajassa saatu monta omaa eksegetiikan eksperttiä. Erityisesti Sundkvistin väitöskirja on arvioitu kansainvälisesti korkeatasoiseksi tutkimukseksi.²⁸ Jos väittelijöiden määrää pitää vähäisenä, on syytä huomata, ettei vielä kukaan tähän mennessä Joensuussa eksegetiikasta väitelleestä kuulu Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.²⁹

Ortodoksista näkökulmaa on pidetty esillä sekä klassisten kielten ja eksegetiikan luennoilla että tutkimuksen tasolla. Pääaineopiskelijoiden lisäksi jokainen muukin Joensuusta valmistunut ortodoksiteologi on oppinut aimo annoksen klassisia kieliä, eksegetiikkaa ja patristiikkaa. Kreikan peruskursseilla on ollut tapana opettaa ääntämystä erasmisen mallin lisäksi myös nykykreikan tapaan, ja osa peruskurssien oppikirjoista on eriytetty vastaamaan paremmin itäisen perinteen kysymyksenasetteluihin. Tutkintovaatimuksissa isien raamatuntulkinta ja ortodoksiselle kirkolle tärkeä Septuaginta ovat vahvasti esillä. Myös opetuksessa ortodoksinen näkökulma huomioidaan: viime vuoden luentosarjoista toinen keskittyi Johannes Khrysostomokseen ja hänen Galatalaiskirjeen kommentaariinsa. Eksegetiikan lehtori Anssi Voitila on maailmanluokan Septuagintan tutkija ja kuuluu tässä roolissa Suomen Akatemian huippututkimusyksikköön. Tällä tavoin sekä kirkkoon, koululaitokseen että yhteiskunnan monille sektoreille koulutetaan asiantuntijoita, jotka ymmärtävät tieteel-

listä raamatuntutkimusta, tuntevat sen tuloksia ja pystyvät ottamaan osaa Raamatusta ja sen tulkinnasta käytävään keskusteluun.

Vaikka ortodoksisen perinteen erityistarpeita huomioidaan Joensuussa edellä kuvatuilla tavoilla, eksegetiikka ja uskontotiede ovat ainoita teologisia oppiaineita, jotka ovat yhteisiä läntisen ja ortodoksisen teologian opiskelijoille. Ratkaisu perustuu näkemykseen siitä, että Raamatun historiallinen tutkimus ei ole sidoksissa kirkko- tai tunnustuskuntiin.³⁰ Olennaista on kuitenkin, että eksegetiikan opetus painottuu nykypäivän hermeneutiikan sijaan nimenomaan Raamatun tekstien taustoihin, alkuperäiseen merkitykseen ja kirjallisiin tulkintahorisontteihin. Lisäksi kirkon varhaisten isien lukutavat kuuluvat tällaisen historiallisen ja synkronisen tutkimuksen piiriin.

Isien raamatuntulkinta näkyy myös kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä.³¹ Eksegetiikan oppiaine Joensuussa pitää tiiviistä yhteyttä ortodoksisiin kollegoihin maailmalla, ja heitä pyritään saamaan usein myös vierailemaan Suomessa. Sekä professori että lehtori käyvät Erasmus-opettajavaihdossa Kreikassa (Ateena, Tessaloniki). Allekirjoittanut on ollut mukana monissa eksegeettisissä kongresseissa ja toimikunnissa, joissa ortodoksinen näkökulma on keskeisesti esillä. Itä-Suomen yliopiston Avoimen yliopiston kansainvälinen linja on eräs harvoista tavoista suorittaa verkossa akateemisia arvosanoja ortodoksisessa teologiassa.

Joensuun eksegeettinen malli, Raamattuun itseensä ja sen ympäristöön pitäytyvä eksegeettinen koulutus ja tutkimus, soveltuu nimenomaan tilanteeseen, jossa opiskelijat edustavat monenlaisia taustayhteisöjä. Tällainen eksegetiikka luo pohjaa jokaiselle raamatunlukijalle kirkkokunnasta tai sen puutteesta riippumatta. Sen sijaan hermeneuttiset tulkintahorisontit, kuten kysymys siitä miten jotakin raamatunkohta pitäisi ymmärtää ja soveltaa tämän päivän yhteiskunnassa ja kirkossa, riippuvat olennaisesti siitä, minkä painoarvon ja auktoriteetin kukin lukija ja hänen taustayhteisönsä Raamatulle antaa. Tämän vuoksi hermeneuttinen lähestymistapa Raamattuun kuuluu meillä pikemmin systemaattisen teologian piiriin. Tällä tieteenalalla teologian osasto tarjoaakin sekä itäisen että läntisen perinteen tutkimusta omine professoreineen.

Tiivistän

Kun eksegetiikka ymmärretään Raamatun tieteelliseksi tutkimukseksi erotuksena Raamatun kirkollisesta hermeneutiikasta, on helppo yhtyä professori Stylianopouloksen näkemykseen: mitään ortodoksista eksegetiikkaa ei periaatteessa tarvita: kysymys on antiikin tekstien tulkinnasta, ja siihen riittävät normaalit akateemiset menetöt.

Käytännössä tilanne on hieman toinen: aihevalinta ja tutkijoiden oma tausta vaikuttavat aina myös historialliseen ja puhtaan tekstikeskeiseen analyysiin. Siksi jo ensimmäisen vuosisadan tekstien ymmärtämiseen tarvitaan eri taustoista tulevia tutkijoita. Tarvitaan myös idän perinteestä nousevaa tutkimusta. Kun näkökulmaa laajennetaan patristiseen eksegeesiin ja tekstien hermeneutiikkaan, vaikutus- ja tulkintahistoriaan, tämä tarve on entistä suurempi.

Ortodoksinen kirkko tarvitsee eksegeettistä koulutusta ja tutkimusta. Niitä Itä-Suomen yliopiston teologian osasto pyrkii osaltaan tuottamaan käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Mutta myös eksegeettien kansallinen ja kansainvälinen tiedeyhteisö kaipaa ortodoksista asiantunte-
musta, jotta kuvamme Raamatun sanomasta muodostuisi entistä luotet-
tavammaksi. Siksi on tärkeää, että meillä ja maailmalla koulutetaan näitä
asiantuntijoita.

Viitteet

- ¹ *Dionysios* 2009, 54–58; *Papadopoulos* 2009, 20.
- ² Esitelmät ja muut konferenssiin liittyvät puheet ja kannanotot on julkaistu kahtena massiivisena niteenä *Saint Paul and Corinth – 1950 years since the writing of the epistles to the Corinthians* (2009). Itse pidin siellä luennon otsikolla “The Corinthian Heresies Revisited – a Rhetorical Perspective to the Historical Situation”, ks. *Thurén* 2009.
- ³ <http://www.unige.ch/theologie/bibliothecabiblica/history/>
- ⁴ Katso *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece* ja *The Greek New Testament*.
- ⁵ <http://en.theol.uoa.gr/academic-staff-cv/cv-karakolis-christos.html>; <http://www.academic-bible.com/en/home/scholarly-editions/greek-new-testament/new-editorial-committee/>
- ⁶ Aiheesta lisää tämän artikkelin loppupuolella.

- ⁷ *Stylianopoulos* (1997, 190) korostaa oikein, että kirjoittajan oma teksti tarjoaa meil-
le ainoan kontrolloidun tavan lähestyä kirjoittaja ajatuksia. Hän ei kuitenkaan
täysin tajua modernin kirjallisuuskritiikin oivallusta, että myös tekstin sisäistä
maailmaa voidaan tutkia historiasta riippumatta. Sen sijaan historiallisen kirjoit-
tajan pään sisälle ei tekstinkään kautta pääse (ks. tarkemmin *Thurén* 2014, 27–28).
- ⁸ *Stylianopoulos* 1997, 188–189, liittyen mm. prof. Martin Hengelin ja Gordon D.
Feen ajatuksiin ja tietoteoreettisiin näkemyksiin.
- ⁹ *Stylianopoulos* 1997, 190–191, katso myös s. 147–185.
- ¹⁰ *Stylianopoulos* 1997, 191.
- ¹¹ *Stylianopoulos* 1997, 188–190.
- ¹² *Karavidopoulos* 1997, 260.
- ¹³ *Stylianopoulos* 1997, 193–197.
- ¹⁴ On tosin arveltu, että Irenaeus olisi tuntenut opin, jota 1. Tim. 2 vastustaa (katso
Grant 1997, 19), mutta tämän kohdan tulkitsemiseen hän ei tällaista tietoa käy-
tä. Jakeen tulkinnoista reformaation aikaan katso *Saarinen* 2008, 59–60.
- ¹⁵ Kyseisen tekstijakson tulkinnaista Johanneksen salaisen kirjan (*Ioannis*
apokryfon) pohjalta katso *Thurén* 1979; *Thurén* 2013, 128–130.
- ¹⁶ *Thurén* 2007.
- ¹⁷ *Sundkvist* 2008, 19–50.
- ¹⁸ *Pricop* 2015.
- ¹⁹ *Karavidopoulos* 1997, 256–259.
- ²⁰ Katso erityisesti *Mitchell* 2002.
- ²¹ *Thurén* 2001 ja 2004.
- ²² *Miettinen* 2001, 17.
- ²³ *Thurén & Ranttilä* 2001, 11.
- ²⁴ Katso *Reventlow* 2010.
- ²⁵ Esimerkki tästä on Heikki Räisänen teos *The Rise of Early Christian Beliefs* (2010),
joka nivoo asiallisen tieteellisen esityksen oheen omintakeista uskonnollista
pohdintaa, jopa julistusta. Katso resensioini (*Thurén* 2011, 276–278). Kansallisen
teologisen keskustelun ongelmallista tasoa kuvaa, että Teologisen Aikakauskir-
jan toimitus muokkasi arviotani vähemmän kriittiseen suuntaan ilman lupaa.
- ²⁶ Eräänä esimerkkinä on vuoden 1992 raamatunsuomennoksesta käyty keskus-
telu: Suomen ortodoksisen kirkon kriittiset kommentit käännösehdotukseen oli
pitkälti kopioitu Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen lausunnosta.
- ²⁷ *Hawking* 1988, 50: “One cannot really argue with a mathematical theorem.”
Toisaalta matematiikankin perusteet joutuivat jo aikaa sitten kaaostilaan Kurt
Gödelin epätäydellisyyslauseman myötä. Hyvän johdannon aiheeseen tarjoaa
Berto 2009.
- ²⁸ *Thomas* 2014: “Sundkvist’s overview does produce compelling readings for each
of these difficult texts, providing validation for his methodology as potentially
constructive for modern exegesis.” “Sundkvist makes a case for examining
early exegesis as a heuristic tool, as interests like historical background are
shared by early readers—particularly Antiochenes – and moderns alike.” Katso
myös *Räisänen* 2010, 391.

²⁹ Flink 2009; Mgaya 2014.

³⁰ Ortodoksisen teologikoulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö (1983, 68–69) toteaa, että jos koulutus sijoitetaan ”ekumeeniseen tiedekuntaan”, vain systemaattisen ja käytännöllisen teologian virkojen tulisi määritellä koulutusohjelmakohtaisesti – muilta osin opetus olisi yhteistä. Ortodoksisista kirkkoa työryhmässä edusti silloinen pappismunkki Ambrosius.

³¹ Thurén 2001; 2004.

Lähteet

Apocryphon of John

II,1, III,1, IV,1 and BG 8502,2. Ed. Frederik Wisse. – The Nag Hammadi Library in English. Ed. J. M. Robinson. San Francisco. Harper & Row 1988. 104–123.

The Greek New Testament

Ed. B. Aland et al. 5th rev. ed. Stuttgart. Deutsche Bibelgesellschaft 2014.

Irenaeus

Book I. Translation against Heresies. On the Detection and Refutation of the Knowledge Falsely So Called. – Robert M. Grant: Irenaeus of Lyons. New York. Routledge 1997. 59–105.

Johanneksen salainen kirja

– Nag Hammadin kätketty viisaus. Gnostilaisia ja muita varhaiskristillisiä tekstejä. Toim. Ismo Dunderberg ja Antti Marjanen. Helsinki. WSOY 1999. 35–72.

Nestle-Aland Novum Testamentum Graece

Ed. B. Aland et al. 28th rev. ed., 2nd corrected printing. Stuttgart. Deutsche Bibelgesellschaft 2012.

Kirjallisuus

Berto, Francesco

- 2009 There's Something about Gödel. The Complete Guide to the Incompleteness Theorem. Hoboken. Wiley.

Dionysios

- 2009 Khairitismos tou Sebasmiotatou Metropolitou Korinthou Sikyonos, Zemenou, Tarsou kai Polyfeggous k. Dionysiou. – Saint Paul and Corinth – 1950 years since the writing of the epistles to the Corinthians. Ed. S. Papadopoulos et al. Athens. Psychogios Publications. 55–58.

Flink, Timo

- 2009 Textual Dilemma: Studies in the Second Century Text of the New Testament. University of Joensuu.

Grant, Robert M.

- 1997 Origins of Gnosticism. – Irenaeus of Lyons. The Early Church Fathers. Robert Grant. New York. Routledge.

Hawking, Stephen W.

- 1988 A Brief History of Time. From the Big Bang to Black Holes. Toronto. Bantam.

Karavidopoulos, Ioannis

- 1997 Interpretation of the New Testament in the Orthodox Church. – Jesus Christus als die Mitte der Schrift. Studien zur Hermeneutik des Evangeliums. Hrsg. Christof Landmesser, Hans-Joachim Eckstein und Hermann Lichtenberger. Walter de Gruyter. Berlin-New York. 249–262.

Mgaya, Gerson

- 2014 Spiritual Gifts. A Sociorhetorical Interpretation of 1 Cor 12–14. Joensuu. University of Eastern Finland.

Miettinen, Mari.

- 2001 Kristus nousi kuolleista – tuskinpa nousi. Aamun Koitto 20. 17.

Mitchell, Margaret M.

- 2002 The Heavenly Trumpet. John Chrysostom and the Art of Pauline Interpretation. Hermeneutische Untersuchungen zur Theologie 40. Tübingen. Mohr/Siebeck. Louisville. Westminster/John Knox.

Ortodoksisen teologikoulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö

1983 Opetusministeriön työryhmien muistioita 1983:7. Helsinki.

Papadopoulos, Stylianos G.

2009 Prologue. – Saint Paul and Corinth – 1950 years since the writing of the epistles to the Corinthians. Ed. S. Papadopoulos et al. Athens. Psychogios Publications. 19–23.

Pricop, Cosmin

Die Verwandlung Jesu Christi. – Historisch-kritische und patristische Studien. WUNT II. Tübingen. Mohr/Siebeck.

Reventlow, Henning G.

2010 History of Biblical Interpretation 4. From the Enlightenment to the Twentieth Century. Transl. L. G. Perdue. Resources for Biblical Study. Atlanta. SBL.

Räsänen, Heikki

2010 The Rise of Early Christian Beliefs. The Thought World of Early Christians. Minneapolis. Fortress.

Saarinen, Risto

2008 The Pastoral Epistles with Philemon & Jude. Brazos Theological Commentary on the Bible. Grand Rapids. Brazos.

Stylianopoulos, Theodore G.

1997 The New Testament. An Orthodox Perspective. Volume One: Scripture, Tradition, Hermeneutics. Brookline. Holy Cross Orthodox Press.

Sundkvist, Mikael

2008 The Christian Laws in Paul. Reading the Apostle with Early Greek Interpreters. Joensuu. University of Joensuu.

Thomas, Matthew J.

2014 Resensio: The Christian Laws in Paul: Reading the Apostle with Early Greek Interpreters. By Mikael Sundkvist. The Journal of Theological Studies 65/1. 229–232.

Thurén, Jukka

1979 Eva som læremester i Gnosis. Israel-Kristus-kirken. FS Sverre Aalen. Oslo. Universitetsforlaget. 109–118.

Thurén, Lauri

2001 John Chrysostom as a Rhetorical Critic. The Hermeneutics of an Early Father, Biblical Interpretation 9. 180–218.

- 2004 John Chrysostom as a Modern Rhetorician. –Rhetorics and Hermeneutics. Wilhelm Wuellner and His Influence. Ed. James D. Hester and J. David Hester (Amador). Emory Studies in Early Christianity. New York. T&T Clark. 218–40.
- 2007 Paul’s Judaizing Opponents. A Challenge for the Orthodox Church? – Orthodox Tradition and the 21st Century. Experiences of the Past, Realities of Today, Challenges of Tomorrow. Ed. G. S. White and Teuvo Laitila. 101–109.
- 2009 The Corinthian Heresies Revisited – a Rhetorical Perspective to the Historical Situation. – Saint Paul and Corinth – 1950 years since the writing of the epistles to the Corinthians. Ed. S. Papadopoulos et al. Athens. Psychogios Publications. 777–788.
- 2011 Resensio: Heikki Räisänen: The Rise of Early Christian Beliefs. Teologinen Aikakauskirja 3. 276–278.
- 2014 Parables Unplugged. Reading the Lukan Parables in Their Rhetorical Context. Minneapolis. Fortress.

Thurén, Lauri & Ranttilä, Kari M.

- 2001 Kahdeksas käsky koskee myös yliopistoa. Aamun Koitto 22. 11.

Verkkolähteitä:

<http://www.academic-bible.com/en/home/scholarly-editions/greek-new-testament/new-editorial-committee/>

<http://en.theol.uoa.gr/academic-staff-cv/cv-karakolis-christos.html>

<http://www.unige.ch/theologie/bibliothecabiblica/history/>

Summary

Lauri Thurén, *Who Needs Orthodox Exegesis?*

The Orthodox Church and its members undoubtedly benefit from academic biblical research. Difficult passages in the Bible can often be best explained by solid information about their historical circumstances and literary conventions. Thus, 1. Tim. 2:15 remains a mystery without proper exegetical knowledge. Moreover, widespread disinformation about the roots of Christianity creates a need for dependable academic exegesis.

But does academia need an Orthodox perspective as well? One answer is provided by the Eastern Europe Liaison Committee of the Studiorum Novi Testamenti Societas, which gathers exegetical libraries in St. Petersburg and in Sofia: “The long-term aim of both libraries is to foster a form of Orthodox biblical scholarship, which neither limits itself to confessional or dogmatic interests nor simply copies Western Enlightenment scholarship. What is sought is a distinctive form of scholarship with a clear profile that reflects the richness of Orthodox traditions—scholarship that acknowledges and seriously engages the contextual realities of one’s own country while advancing the worldwide dialogue about the Bible.”

Some of these aims are practical. The relevance of biblical studies in any country and church raises the issue of *contextuality*. Translating the Bible requires local experts as well. Moreover, no biblical scholar can do without the expertise of Greek colleagues when reconstructing the original text of the Greek New Testament. On a more theoretical level, the question becomes more difficult. In principle, no Orthodox exegesis is needed. According to Theodore Stylianopoulos, one should differentiate between the hermeneutical level, “involving the reader’s assent or dissent to the Scripture’s ideas” and the exegetical level, “the academic study of Scripture.” “This exegetical level is the foundation of biblical study as a scientific discipline which should, ideally, be not Orthodox, Roman Catholic, or Protestant, but simply biblical.”

In practice, the situation is not quite that simple. Academic scholars cannot produce purely “objective” research; therefore, it is of great importance that they come from different backgrounds and cultures. Yet, exegetical research should follow the same methods and criteria as any other discipline at the university.

A specific area in which Orthodox scholars may excel is *patristic exegesis*, viz. consulting Early Greek Fathers in order to better understand New Testament writings. The dissertation of Father Mikael Sundkvist is a good example of such research.

The criticism sometimes levelled against academic exegesis among the Orthodox in Finland does not differ from the arguments presented within the Lutheran Church. They are partly due to misunderstanding academic studies, but not always. According to Metropolitan Elder John of Nicea, “the highest academic research is not a problem for the Church, but a certain ... quasi-science may create problems ... when faith takes the place of science or science tries to replace faith.” Unfortunately, examples of such bad exegesis can also be found.